

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 11/3 2022 s. 1335-1345, TÜRKİYE

Derleme Makale

HACI BEKTAŞ TEKKE Sİ POSTNİŞİNLERİNDEN YANBOLULU HACI ALİ TÛRÂBÎ BABA

Yusuf Ziya KARAASLAN*

Geliş Tarihi: Mart, 2022

Kabul Tarihi: Temmuz, 2022

Öz

“Tûrâbî” ifadesi “toprak ile ilgili, topraktan yapılmış olan” anlamına gelmekte olup Türk edebiyatında sıkça kullanılan mahlaslardan biridir. Bu ifadeyi mahlas olarak kullanan pek çok şair bulunmakla birlikte söz konusu şairlerin bir kısmı tekke edebiyatına, bir kısmı âşık edebiyatına, diğer bir kısmı ise divan edebiyatına mensuptur. “Tûrâbî” mahlaslı şairlerin en meşhuru olan Yanbolulu Hacı Ali Tûrâbî Baba gerek eğitimi gerek *Dîvân*’ı, gerekse Hacıbektaş Tekkesi postnişinliği vazifesi dolayısıyla Alevi-Bektaşî kültüründe mühim bir mevkiye bulunmaktadır.

Bu çalışmada ilk olarak “Tûrâbî” lafzının mahiyeti ile bu ifadeyi mahlas olarak seçen şairlere değinilerek bu mahlasın muhtelif şairler tarafından alınma gerekçesi üzerinde durulmaktadır. Bunun yanı sıra Tûrâbî Baba’nın şahsi ve edebî yaşantısı, *Dîvân*’ı ve Hacı Bektaş-ı Veli Dergâhı postnişinliği vazifesi tetkik edilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Yanbolulu Hacı Ali Tûrâbî Baba, Hacı Bektaş-ı Veli Dergâhı, Bektaşilik.

HADJI ALİ TÛRABÎ BABA FROM YANBOLU ONE OF THE SHEIKHS OF HADJIBEKTASH LODGE

Abstract

The word “Tûrabi” means “related to soil, made of soil” and is one of most frequently used pseudonym in Turkish literature. There are eight different poets who use this expression as pseudonym; some of these poets belong to Tekke literature and some to Minstrel literature, and the other some to Divan literature. Hadji Ali Tûrabi Baba from Yanbolu, the most famous of the poets with the pseudonym “Tûrabi”, has an important position in the Alevi-Bektashi culture, because of his education, his *Divan* and his duty of the head of the Hadjibektash dervish lodge.

This work, firstly mentions the nature of the word “Tûrabi” and the poets who determined this name as a pseudonym and refers to the reason of this pseudonym to be taken by various poets. In addition, it examines Tûrabi Baba’s personal and literary life, his *Divan*, and his duty of the head of Hacı Bektash Veli Dervish Lodge.

Keywords: Hadji Ali Tûrabi Baba from Yanbolu, Hadji Bektash Veli Lodge, Bektashi.

* Arş. Gör.; Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, yzkaraaslan@uludag.edu.tr

“Türâb” ifadesi genel anlamıyla toprak veya toz kelimesini karşılayan, Arapçadan dilimize geçmiş bir kelimedir. Yine bu kelimedен türetilen “Türâbî” ise “toprak ile ilgili, topraktan yapılmış olan” manasına gelmektedir (Kanar, 2003, s. 1561). Bu ifade Türk kültüründe kendine yer bularak Türk edebiyatının çeşitli kollarında kullanılmıştır. Mahviyet, kendini hor görme, bir düşkünlük hâli, bir hayat arzusu veya talihsizlik bildiren “Türâbî” (Akün, 1994, s. 395), sadece âşık edebiyatında değil, tekke ve divan edebiyatlarında da varlığına sıkça rastlanan mahlaslardan biridir.

Anadolu’da Türâbî mahlasını kullanmış pek çok şair yaşamıştır. Bunların en meşhuru, konu edindiğimiz Hacı Ali Türâbî Baba olmakla birlikte bu mahlası kullanan pek çok şairden bahsedilmektedir. Bunların en mühimleri arasında II. Murad Devri şairlerinden Haremeyn kâtibi Akşehirli Mustafa Türâbî Efendi (XV. yy.), Kastamonulu Şuayb Türâbî Efendi (öl. 1523), Şehzade Cem’in de hocası olan Vaiz Türâbî (öl. 1524), Mevlevî Türâbî (XVIII. yy.), Yekçeşm Mehmed Türâbî yahut Nidaî (öl. 1718), Sinoplu Emir Efendizade Derviş Ömer Türâbî (öl. 1726), Rumeli’de yaşamış ve şöhreti Bektaşilerce bilinen Abdullah Türâbî Baba (XIX. yy.) ve Yanbolulu Hacı Ali Türâbî Baba (öl. 1868) bulunmaktadır (Altınok, 2006, s. 14-15; Çanaklı, 2002, s. 3). Bunlar dışında Türâbî Şuayb Efendi (Sabıkî) (öl. 1520), Alizâde Türâbî Mustafa Efendi (öl. 1630) ve Türâbî Ali Efendi (Baba Şeyh) (öl. 1829) gibi kişiler de bu mahlasla anılan şairler arasındadır (Kurtoğlu, 2017, s. 231).

“Türâbî” mahlasının hangi mahiyette kullanıldığını belirtmekte fayda vardır. Zira “toprak ile ilgili olan, topraktan gelen” anlamını karşılayan bu ifadenin şairlerce hangi sebeple mahlas olarak kullanıldığı önemli bir konu olarak karşımızda çıkmaktadır. En eski Türk mitolojisi örnekleri insanın yaratılışı konusunda toprağın hammadde olarak kullanımına ilişkin inanışlar içermektedir (Ögel, 2014, I, s. 522-523). İnsanın topraktan yaratıldığı inancının İslam dininde de mevcut olduğu herkesçe malumdur. Bu yönüyle, İslam dini tarafından da kabul edilen, insanın topraktan gelip toprağa gitmesi inancının Türkler tarafından benimsenerek geçmişte ve günümüzde Anadolu’da yer edindiğini söylemek mümkündür. Bu inanış, Anadolu Türk halk edebiyatında da kendine yer bulmuş ve dinî/tasavvufi bir anlam kazanarak, şairlere mahlas olarak varlığını korumuştur. Bu itibarla topraktan gelip toprağa gideceğine inanan şairlerin bu mahlası kullanmaları gayet tabiidir. Bu mahlas bilhassa Bektaşî şairler tarafından kullanılmıştır. Bunda İslam tasavvuf edebiyatında ve özellikle Türk kültüründe ayrı bir anlam ve önem atfedildiği gibi, Bektaşîyye tarikatında da mühim bir mevkie bulunan Hz. Ali’nin büyük payı bulunmaktadır. “Toprağın babası, toprağa bulanmış kimse” anlamına gelen ve Hz. Ali’ye bizzat Hz. Peygamber tarafından verilen “Ebû Türâb” lakabı (Fığlalı, 1989, s. 374; Kandemir, 1994, s. 243) “Türâbî” mahlasının zaman içerisinde özellikle Alevi-Bektaşî şairleri tarafından benimsenmesinde etkili olmuştur.

Bugün Anadolu’da Türâbî mahlaslı şairler arasında en meşhuru Yanbolulu Hacı Ali Türâbî Baba’dır. Yanbolulu Hacı Ali, mahlasının Türâbî olduğunu bir şiirindeki dörtlüğünde

*Sıdk ile gûş eyle cevab
İşte budur râh-ı sevab
Mahlasım oldu Türâb
Ahiri toprak dediler*

şeklinde ifade etmektedir (Çanaklı, 2002 s. 5, Kocatürk, 1955, s. 494; Gündoğdu, 2012, s. 149; Ergun, 1956, s. 67). Bu dörtlükten hareketle, “ahirinin toprak olduğu” fikrine sahip olan Tûrâbî'nin bu mahlası kullanması gayet yerinde ve doğaldır.

Tûrâbî mahlasıyla bilinen Yanbolulu Hacı Ali, 1786 yılında, günümüzde Bulgaristan sınırları içerisinde yer alan Yanbolu şehrinde doğmuştur. Güneydoğu Bulgaristan'ın önemli bir kenti olan Yanbolu, I. Murad Dönemi'nde Osmanlılar tarafından ele geçirilmiş, bu gelişmeyle birlikte önemli derecede Türk nüfusa ev sahipliği yapar hâle gelmiştir. Bu durum 1828-29 Osmanlı-Rus Harbi'ne kadar geçerliliğini sürdürmüş, Rus işgali sebebiyle şehirdeki Türk nüfus giderek azalmıştır (Kiel, 2013, s. 312-313). Yanbolu'da bulunan Türk nüfusun bir ferdi olarak dünyaya gelen Ali, gençlik yıllarında bir süre elinde sazıyla seyahat etmiş, Üsküp'te bulunduğu esnada üçüncü devre Melâmî pîri Seyyid Muhammed Nurü'l-Arabî ile tanışarak Melamiliğe intisap etmiştir. Daha sonra İstanbul'a gelen Ali, Şahkulu Sultan Bektaşî Dergâhında Halil Revnâkî Baba'dan mücerred ikrarı almış ve Bektaşî tarikatına bağlanmıştır. Mücerredlik, Bektaşî çevrelerinde hayatı boyunca evlenmemeye söz veren kişiler için kullanılan bir tabirdir. Bu unvan, mücerredliğe talip olanlara yönelik olarak pîr tarafından icra edilen bir ayin çerçevesinde verilirken bu ayine “mücerredlik erkânı” denmiştir. Hacı Bektaş-ı Veli'nin hiçbir dervişine mücerred olmaları yolunda emir vermediği yahut tavsiyede bulunmadığı; mücerredlik erkânınının, babasının yerine posta oturan Balım Sultan tarafından ortaya konduğu bilinmektedir. Mücerredlik ikrarı önceleri sadece merkez tekkedeki Balım Sultan yatırı eşliğinde, sağ kulak delinerek icra edilmiştir. Mücerred zatlar sağ kulaklarına taktıkları ve ömürleri boyunca taşıdıkları mengüş (küpe) ile bilinmektedirler. Mücerredlik erkânı önceleri yalnızca Hacı Bektaş Dergâhında uygulanırken sonradan Mehmed Ali Hilmi Dede'nin İstanbul'daki Şah Kulu Sultan Bektaşî Dergâhında bu ayini yerine getirmesiyle bu tekkede de icra edilmeye başlanmıştır (Noyan, 1995, s. 130-134).

Bektaşî babaları, diğer pek çok tarikat şeyhleri gibi uzun medrese tahsili görmemişlerdir. Ancak Ali Tûrâbî Baba, klasik şekillerle yazdığı şiirlerinde kullandığı Arapça ve Farsça unsurlardan anlaşıldığına göre, klasik kültüre hâkim olmasını sağlayacak kadar eğitim görmüş olmalıdır (Çanaklı, 2012, s. 5). Tûrâbî, Şahkulu Sultan Bektaşî Dergâhında Halil Revnâkî Baba'nın yanında yetişerek babalık mertebesine erişmiş ve onun ölümünden sonra söz konusu dergâhın postnişini olmuştur. Ali Tûrâbî Baba, bundan sonra Çorumlu Seyyid Hasan Hüsnü Dede'nin 1849 yılındaki ölümü üzerine seçim yoluyla Hacı Bektaş Tekkesi postnişini olmuştur. Böylece yirminci Hacı Bektaş Dergâhı postnişini olarak bu görevi 1849-1868 yılları arasında on dokuz yıl süreyle ifa etmiştir (Noyan, 1995, s. 53). Selefleri gibi Mekke'ye giderek hac farızasını yerine getirdiğinden dolayı “el-hâc” lafzını almış, böylece asıl ismiyle birlikte hacı olmasıyla da anılmıştır (Altınok, 2006, s. 9-10; Gündoğdu, 2012, s. 149). Çeşitli kaynaklarda Ali Tûrâbî, Hacı Ali Tûrâbî ve Yanbolulu El-hâc Ali Tûrâbî isimleriyle anılan Tûrâbî, bir şiirinde kendisini “Mahlasım derler Tûrâbî, namım el-hâc Ali” ifadesiyle nitelerken asıl adının Ali olduğuna ve el-hâc yani “Hacı” unvanıyla anıldığına işaret etmektedir (Azar, 2005, s. 75).

Tûrâbî Baba'nın yaşam öyküsünden bahsedilmesinden sonra edebî eserleri hakkında da bilgi vermek yerinde olacaktır. Hacı Ali Tûrâbî Baba'nın şiirlerini içeren Türkçe bir *Dîvân*'ı ve bunun yanı sıra Hurûfilîğe ait bir risalesi bulunmaktadır. Şiirlerinde sık sık başvurduğu Hurûfilîkle ilgili motifler onun bu tarikattan da kuvvetli şekilde etkilendiğini ortaya koymaktadır (Azar, 2015, s. 1). Hurûfilîk, Fazlullâh-ı Hurûfî'nin kurup geliştirdiği, harflerin

esrarına dayanan batınî bir akımdır. Fazlullâh-ı Hurûfî'nin damadının, Anadolu'ya geldiğinde Hacı Bektaş-ı Veli tekkesinde konaklayıp kendini Bektaşî gibi göstererek Bektaşî müritlerine Hurûfî'nin en önemli eseri ve Hurûfiliğin ana kaynağı olan *Câvidânnâme*'yi Hacı Bektaş-ı Veli'nin düşünceleri gibi sunduğu bilinmektedir. Böylece Anadolu sahasına giren Hurûfîlik giderek yaygınlaşarak XVI ve XVII. yüzyıllarda Osmanlı sahasında kendine yer bulmuş, bir yandan Bektaşîliğe girerken diğer yandan Bektaşîlikten bağımsız temsilciler yetiştirmiştir (Aksu, 1998, s. 408-411). Bu itibarla Bektaşîlikle yakın ilişkide bulunan Hurûfîlik, birçok Bektaşî şairi gibi Tûrâbî'yi de etkilemiştir. Nitekim Alevi-Bektaşî bir şair olan Tûrâbî'nin şiirlerinde Hurûfîliğe dair söyleyişler bulmak mümkündür. *Tûrâbî Baba Dîvânı*'ndaki şiirlerin çoğunda bulunan tasavvuf etkisi kendini öncelikle Hurûfîlikle göstermektedir (Çanaklı, 2002, s. 7). Yanbolulu Hacı Ali Tûrâbî Baba, şiirlerini içeren *Dîvân*'ının ve Hurûfîlikle ilgili risalesinin dışında ayrıca önemli bir eseri istinsah ederek tekke edebiyatına katkıda bulunmuştur. Buna göre Tûrâbî Baba 1849 yılında *Kerâmât-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî* adıyla bilinen, Hacı Bektaş-ı Veli'nin kerametlerini içeren, menâkıbnâme türündeki bir eseri istinsah ederek söz konusu nüshanın müstensih kaydına adını düşmüştür (Altınok, 2006, s. 22-23).

Saadettin Nüzhet Ergun, Tûrâbî'nin asıl adının Ali olduğunu, bu şairin 1266/1849 yılında Pîrevi (Hacı Bektaş-ı Veli merkez tekkesi) postnişini olup 1285/1868 yılında vefat ettiğini belirtmektedir. Bundan sonra Ergun, Darülfünûn hafız-ı kütübü Sabri Bey'in elinde mevcut bulunan *Tûrâbî Dîvânı* hakkında "Takriben 2800 beyiti ihtiva eden bu nüshada 1 münacaat, 331 gazel, 1 tarih, 1 naat, 2 mersiye, 1 sâki-nâme, 3 terci ve terkip, 5 müseddes, 1'i mersiye olmak üzere 5 muhammes, 20 murabba, 23 koşma, hurûf-u heca ile mürettep 129 müfred münderiçtir" ifadesini kullanmaktadır (Ergun, 1956, s. 63-64; Aydemir-Savran, 2010, s. 7; Savran, 2010a, s. 326; Savran, 2010b, s. 204). *Tûrâbî Dîvânı*'nın birkaç nüshası bulunmaktadır. Bunlar arasında 1294/1877 yılında Tophane-i Âmire Matbaası tarafından basılan matbu nüsha, Millî Kütüphane'de bulunan üç nüsha ve Arnavutluk nüshası sayılabilir (Altınok, 2006, s. 20-22).

Tûrâbî Dîvânı'nda bulunan şiirler, genel itibarıyla sufîyâne, rindâne, âşıkâne, şûhâne şiirler başlıkları altında tasnif edilmiş; bu sınıflandırmanın dışında kalan şiirleri diğer konularla ilgili şiirler olarak değerlendirilmiştir (Çanaklı, 2002, s. 7). *Tûrâbî Dîvânı*'ndaki şiirlerin büyük bir kısmı aruz ölçüsüyle yazıldığı gibi *Dîvân* içerisinde hece ölçüsüyle yazılmış şiirlere de rastlamak mümkündür. Tûrâbî, şiirlerinde tasavvuf edebiyatının doğasında mevcut olan mecazi bir dil kullanmış, vahdet-i vücud düşüncesini açık şekilde dile getirmiştir. Şiirlerinin çoğunluğu tasavvufî karakter taşımasına rağmen bu eserlerde tekdüze bir işleyiş ve kuru bir tasavvufî öğretisi yoktur. *Dîvân*'ından hareketle Tûrâbî'nin klasik edebiyata dair bilgi, beceri ve yeteneği olduğunu söylemek mümkündür. Söz gelimi, şiirlerinde işlediği konular ve nazım şekilleri onun klasik edebiyatın bir temsilcisi olduğuna dair fikir uyandırmaktadır. Şiirlerinde akıcı, samimi, duru ve yalın bir dil kullanmış olan Tûrâbî Baba, Hz. Ali ve Ehl-i beyte duyduğu derin sevgi ve bağlılığı dile getirmiş, Hacı Bektaş-ı Veli'nin ulu ve önder kişiliğinden saygıyla bahsetmiş, incelikli ve ustaca yazdığı şiirlerinde din dışı aşkı da derinlemesine işlemiştir (Azar, 2015, s. 2-3). Bu açıdan şiirlerinden hareketle kendisinin Bektaşî felsefesini her yönden anlayıp yansıtan bir şair olduğunu vurgulamak gerekmektedir.

Abdülbâki Gölpınarlı, Alevi-Bektaşî nefeslerini derlediği eserinde Yanbolulu Hacı Ali Tûrâbî Baba ve şiirleri hakkında "1868'de Hacı Bektaş Tekkesi şeyhi iken vefat eden Yanbolulu Turâbî Ali Dede-baba, halk şairleri arasında büyük bir şöhret kazanmış, daha ziyade aruzla, fakat

gerçekten de acemice, kırık-düzen şiirler yazmıştır. Dîvân edebiyatının tesiri altında kalan ve bilhassa Fuzulî'ye özenip onu taklide kalkışan bu şairin *Dîvân*'ı basılmıştır" demektedir (Gölpınarlı, 1992, s. 19). Gölpınarlı söz konusu eserinde Ali Tûrâbî Baba'nın iki meşhur nefesinden faydalanmıştır. Hakikaten Tûrâbî'nin kendinden önceki gerek divan şairlerinin, özellikle Fuzulî'nin, gerekse Alevi-Bektaşî şairlerinin ifade ettikleri fikirlerden, mazmunlardan faydalanması, Gölpınarlı'nın işaret ettiği noktada son derece haklı olduğunu ortaya koymaktadır (Azar, 2015, s. 3). Gölpınarlı'nın eserindeki kayda benzer şekilde, Yusuf Ziya Yörükân, *Alevî Bektaşî Tahtacı Nefesleri* adlı eserinde Tûrâbî Baba'nın üç önemli nefesine yer vermiş, Tûrâbî'nin şiirlerinin Bektaşî nefesleri içinde önemli bir yer tuttuğuna işaret etmiştir (Yörükân, 2011, s. 190-193).

Tûrâbî Dîvânı ilk olarak 1294/1878 yılında İstanbul'da Tophane-i Âmire Matbaası tarafından yayınlanmıştır (*Dîvân-ı Turâbî*, 1294/1878). II. Abdülhamid (1876-1909) döneminde Osmanlı Devleti'nde Bektaşî yayınlarının kesildiği (Birge, 1965, s. 81; Çift, 2003, s. 253) göz önüne alındığında *Tûrâbî Dîvânı*'nın bu dönemde bir istisna teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Bu durum, eserin Osmanlı Devlet ricali için sakıncalı telakki edilmediği fikrini uyandırmaktadır. *Tûrâbî Dîvânı*'nda, şairin Sultan Abdülaziz'i övdüğü bir şiirin de yer alması bu fikri desteklemektedir. Esasen II. Mahmud devrinde, 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla Bektaşîliğin yasaklı yılları başlamış; tarikata ait yeni tekkeler yıkılmış, 60 yıldan daha eski olanlar bilhassa Nakşibendiyye tarikatına mensup şeyhlerin uhdesine verilmiş, Bektaşî babaları ve müritleri ulemanın karar kıldığı beldelere sürgün edilmiştir. Ancak Bektaşîliğe ve Bektaşîlere yönelik politikalarda II. Mahmud'un ardından sırasıyla Abdülmecid (1839-1861), Abdülaziz (1861-1876) ve II. Abdülhamid (1876-1909) gibi Osmanlı sultanlarının saltanat yılları sırasında birtakım değişiklikler yaşanmıştır. Tûrâbî Baba'nın söz konusu şiiri bu noktada önem kazanmaktadır. Zira Abdülaziz'in 1861 yılında tahta çıkmasıyla Bektaşîlere ve bu tarikata devlet yönetimi tarafından gösterilen müsamahada artış meydana gelmiştir. Padişahın bu tarikata yakınlık duyduğu, hatta bizzat tarikata girmemiş olsa da sempati duyduğu iddia edilmektedir (Melikoff, 1994, s. 234). Bu iddia, Sultan Abdülaziz'in annesi Pertevniyal Valide Sultan'ın Edirnekapı Bektaşî Dergâhı şeyhi Emin Baba tarafından yola intisap ettirildiği bilgisine ve buna bağlı olarak Valide Sultan'ın oğlu üzerindeki nüfuzu sebebiyle padişahın da bu tarikata yaklaştığı rivayetine dayandırılmaktadır. Sultan Abdülaziz devrinde, Bektaşî tekkeleri resmen yeniden açılmamakla birlikte, bu dönemdeki Bektaşî faaliyetlerine eskiye nazaran müsamaha gösterilmiş, hatta Bektaşî şeyhleriyle devlet ricali arasında resmî yazışmalar dahi yapılmıştır (Çift, 2003, s. 250-253). Tüm bunlar göz önüne alındığında, Ali Tûrâbî Baba'nın Sultan Abdülaziz'i öven gazelinin mahiyeti de daha anlaşılır ve makul bir hâle bürünmektedir.

Hacı Ali Tûrâbî Baba'nın Hacı Bektaş-ı Veli dergâhı postnişinliği vazifesini ifasına geçmeden önce Anadolu'da Bektaşîlik ve Hacı Bektaş-ı Veli dergâhı hakkında kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır. Bektaşîlik, XIII. yüzyılda Kalenderîlik içinde ortaya çıkmaya başlayarak XV. yüzyılda Hacı Bektaş-ı Veli ananeleri etrafında Anadolu'da şekillenen bir tarikattır. Tarikatın pîri olarak kabul edilen Hacı Bektaş-ı Veli, Rum abdalları olarak bilinen zümrenin şeyhi, Anadolu'nun büyük bir evliyası olarak tarihî-menkıbevi bir yaşam öyküsüne sahip önemli bir şahsiyettir (Ocak, 1996, s. 455) Tarikatın temeli Hacı Bektaş-ı Veli olsa da teşekkülü Abdal Musa ve bilhassa Balım Sultan tarafından gerçekleştirilmiştir. Hacı Bektaş-ı Veli'den sonra Bektaşîlik Abdal Musa tarafından temsil edilmiş ve yayılmıştır. Abdal Musa tarikatın yeni tekkelere sahip olması ve dervişlerin çoğalması için büyük çaba sarf etmiş

olduğundan tarikatın ikinci pîri olarak anılmaktadır. Osmanlı fetihlerine de katılan Abdal Musa, Bursa, Bergama ve Manisa'da faaliyetlerde bulunarak sonunda Elmalı'ya yerleşmiş, burada kendi adına bir tekke tesis ederek çok sayıda mürit kazanmıştır. Bununla birlikte Abdal Musa ve onun ardından gelen şeyhler döneminde tarikat teşkilatlı bir yapıya kavuşmamış, bu ancak XVI. yüzyılın başlarında mümkün olmuştur (Maden, 2013, s. 3). Buna göre, 1516'da öldüğü varsayılan Balım Sultan, tarikatı Kalenderilikten ayırarak bugünkü hüviyetiyle bilinen asıl Bektaşiliği ortaya çıkarmıştır. Bektaşi kaynaklarında Abdal Musa gibi Balım Sultan'ın da pîr-i sâni (ikinci pîr) olarak anılması tarikatın Balım Sultan tarafından icra edilen teşkilatlanma süreciyle alakalıdır (Ocak, 1992, s. 373-374).

1501-1516 yılları arasında merkez tekke şeyhliğinde bulunan Balım Sultan, yaptığı birtakım düzenlemelerle ayin ve erkânda çeşitli yenilikler meydana getirmiştir. Hacı Bektaş-ı Veli'den sonra tarikatın en etkili şeyhi olarak bilinen Balım Sultan, tarikata "mücerredlik" denen evlenmeme kuralını getirmiş; bunun yanında merkez tekkenin diğer tekkeler üzerindeki kontrolünü sağlayacak derecede, tarikatın kasaba ve köylere kadar uzanan son derece örgütlü ve güçlü bir teşkilat hâline gelmesini sağlamıştır. Tarikat onun sayesinde bir merkeze bağlanarak belirli dinsel işlevlerle törensellik ve kurumsallaşma sağlamıştır (Mélakoff, 1998, s. 205). Balım Sultan ile başlayan mücerred dervişlik usulü ile Bektaşilik iki kola ayrılarak varlığını sürdürmüştür. Bu ayrım Hacı Bektaş-ı Veli'nin evlenip çocuk sahibi olup olmadığı tartışması etrafında şekillenmiştir. Bu kollardan birincisi olan Çelebiler kendilerinin Hacı Bektaş-ı Veli'nin neslinden olduklarını iddia etmişler; ikincisi olan Babalar (Babagân) ise bunu kabul etmeyerek Hacı Bektaş-ı Veli'nin evlenmediğini, dolayısıyla çocuğunun olmadığını, Bektaşiliğin gerçek temsilcilerinin "yol evladı" (mücerredler/bekârlar) olarak kendileri olduklarını öne sürmüşlerdir (Maden, 2013, s. 3-4). Bu konu, merkez tekke ve şubeleri içerisinde uzun yıllar sürecek bir çekişmeyi beraberinde getirmiştir. Ünlü Osmanlı tarihçisi Faroqhi, Hacı Bektaş Tekkesinde sürekli oturan ve mücerredler olarak adlandırılan grubun kendilerine ait bir teşkilâtı olduğunu savunmakta ve bu topluluğun liderine "dedebaba" dendığını ifade etmektedir. Ona göre XIX. yüzyılın ikinci yarısında şeyh ile dedebaba, sık sık çatışan iki grubun temsilcileri olarak karşı karşıya gelmişlerdir (Faroqhi, 2017, s. 138).

Bektaşilik anlayışında tarikatın merkezi "Pîrevi" denen Hacı Bektaş-ı Veli tekkesi, burada ikamet eden şeyh ise bütün Bektaşilerin lideridir. Bu tekke, tarikatın meşhur kurucusu olan Hacı Bektaş-ı Veli'nin Orta Anadolu'da Kırşehir civarında ismini taşıyan köyde bulunmaktadır. Pîrevi, Hacı Bektaş'ın mezarının bitişiğindedir (Hasluck, 2012, s. 23-24). Bektaşilik 1826'da lağvedilmeden önce Osmanlı İmparatorluğu'nda oldukça popüler bir tarikat olmuştur. Birge'in araştırmasında sunduğu üzere, 1826 yılı öncesinde bu tarikata mensup olanların sayısı Anadolu'da 7 milyon, İstanbul'da 120 bin, Arnavutluk'ta 100 bin; geri kalanı ise Irak, Girit, Makedonya ve başta Balkanlar olmak üzere diğer bölgelerde toplam 7 milyon 370 bindir (Birge, 1965, s. 15; Mikov, 2008, s. 23).

1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kapatılması sonrasında, Bektaşiliğin yasaklı olduğu yıllarda Bektaşi tekkeleri Nakşibendî şeyhlerinin uhdesine bırakılmıştır. Dönemin Osmanlı sultanları tarafından Bektaşi tekkelerine Nakşibendî şeyhlerinin atanmasına dair uygulama, Bektaşilerin denetim altında tutulması ve tedricen Sünnileştirilmesi politikasına dayanmaktadır. Merkez tekke ve önemli tekkelere Nakşibendî şeyhi tayin edilirken diğer bazı tekkeler Nakşibendî usulü üzere zikir ve ayin icra etmek koşuluyla tekke efradından kişilerin idaresine verilmiştir. Bunda Bektaşiliğin ve Nakşibendiliğin Yesevîlik kökenli olduğu fikri çerçevesinde

iki tarikatın birbirine yakın olduğu düşüncesinin ve Nakşibendî şeyhlerinin merkezî hükümete yakınlığının ilgisi vardır. Bektaşî tekkelerine Nakşibendî şeyhlerinin atanması Osmanlı yönetimine yakın kişiler sayesinde gerçekleşmiştir. Bektaşî tekkelerinin kapatılması ve yıktırılması sırasında Bektaşiliğin merkezi konumunda bulunan Hacı Bektaş-ı Veli tekkesi ve türbesi yıktırılmamış, Hacı Bektaş-ı Veli'ye duyulan saygıdan dolayı tekke kapatılmamıştır. Hatta merkez Bektaşî tekkesinin bu süreci en az zararla atlattığı ifade edilmektedir. Bununla beraber hâlihazırdaki Bektaşî şeyhi Hamdullah Efendi Amasya'ya sürgün edilerek yerine kardeşi Veliyüddin Efendi Nakşibendî usulünü icra etmek şartıyla atanmıştır. Onun bu görevi getirilmesinde kendi hâlinde meşguliyetiyle iştigal etmesi, Nakşibendî tarikatına rağbet göstermesi ve köy halkıyla iyi geçinmesi gibi hususlar rol oynamıştır. Böylece merkez tekkenin Nakşibendî şeyhi tarafından idare edilmesine ilişkin uygulama icra edilmeye başlanmıştır. Ayrıca tekkenin vakfına dâhil olan köylerin 4.290 kuruş olan yıllık geliri ve mahsulü ile mal, eşya ve emlakının idaresi de Veliyüddin Efendi'ye bağlanmıştır. Ancak tekke ve tarikat içerisinde giderek büyüyen Çelebiler-Babalar çekişmesinin ortaya çıkardığı sorunlar, 18 Ağustos 1834 tarihinde Çelebilik payesinin kaldırılmasının yanı sıra Veliyüddin Efendi'nin görevine son verilmesine ve bir daha tekkeye ayak basmamak üzere Sivas'a sürgün edilmesine yol açmıştır. Bunun üzerine tekkenin şeyhliğine Nakşibendî şeyhi Kayserili Mehmed Said Efendi tayin edilmiş, böylece merkez tekkede Nakşibendî denetiminin başlaması ve tekkenin türbedarı olan Mehmed Nebi Baba'nın Nakşibendî şeyhinin denetimine girişi temin edilmiştir. Mehmed Said Efendi'nin ardından tekkeye atanan ve yine Nakşibendî şeyhlerinden olan Mehmed Nuri Efendi'nin şeyhliği döneminde Çelebiler yeniden tekkede söz sahibi olmaya başlamışlardır. Söz gelimi Çelebilerden Ali Celâleddin Efendi, Hacı Bektaş-ı Veli tekkesi şeyhi ve tekke vakfından Çelebilere ayrılan hissennin mütevellisi olarak kabul görmüştür.

Çelebilerin merkez tekkede yeniden resmî olarak söz sahibi konumuna ulaşmaları, tekkede biri türbedar olmak üzere üç ayrı şeyhin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bunlar dışarıdan atanan Nakşibendî şeyhi, mücerred erkânı icra eden Baba ve Hacı Bektaş-ı Veli soyundan gelen Çelebi olarak sıralanabilir. Bu üç başlı organizasyon doğal olarak tekkede rekabet ve çekişmeleri artırmıştır. Bu süreçte, Bektaşîler merkez tekkede tek başlarına söz sahibi olmak amacıyla Nakşibendî şeyhini etkisiz kılmak için çeşitli girişimlerde bulunmaya başlamışlardır. Nitekim tekkeye atanan Nakşibendî şeyhlerinin zamanla tekke üzerindeki hâkimiyetlerinin azaldığına şahit olunmaktadır. Hacı Bektaş-ı Veli'nin yol evladı olduklarını dile getiren ve türbedar olarak bulunan babaların tekkedeki etkinliği göze çarpmaktadır (Maden, 2013, s. 181-182, 256-257). Yanbolulu Hacı Ali Tûrâbî Baba'nın da mücerred ve hizmet ehli olarak, türbedar olma özelliği ile merkez tekkeye tayin edildiği anlaşılmaktadır. 28 Şevvâl 1266/6 Eylül 1850 tarihli ve Sadrazam Mustafa Reşid Paşa imzalı olarak Niğde kaymakamı Ragıp Efendi'ye gönderilen şukkaya (küçük tezkire) göre, Hacı Bektaş-ı Veli türbesinde türbedar vazifesinde bulunan kişinin vefatı sebebiyle yerine Tûrâbî Ali Dede tayin edilmiştir (BOA., A.MKT.UM., 30/10). Diğer bir arşiv vesikasına göre ise söz konusu türbede bulunan dervişlere Cuma ve Pazartesi geceleri Nakşî ayinini icra etmesi için, buna aşına olan Tûrâbî Ali Dede'nin müteveffa kişinin yerine türbedar olarak görevlendirilmesi hususunda dervişlerin rıza gösterdikleri ve bundan hoşnut oldukları belirtilmiştir (BOA., HR. MKT., 36/60).

Yanbolulu Hacı Ali Tûrâbî Baba, 1826 sonrası Balkanlardan gelerek Hacı Bektaş-ı Veli Dergâhı postnişini olan ikinci dedebabadır. Ondan önce, bu görevi Balkanlardan gelerek yapan Vidinli Mahmud Baba, 1835-1843 yılları arasında dergâhın postnişinliğini yürütmüştür. Mélikoff bu hususu Hacı Bektaş Tekkesi'nin Dimetoka'daki Kızıl Deli Sultan tekkesi

arasındaki sıkı ilişkiye bağlamakta, bununla ilgili olarak 1826 öncesinde Rumeli ve Balkanlar'dan Anadolu'ya gelerek Hacı Bektaş Pîrevi postnişini olan zatları örnek göstermektedir. Bu itibarla Balım Sultan'ın II. Bayezid tarafından tekkenin başına getirilmesiyle başlayan Hacı Bektaş-ı Veli ve Kızıl Deli Sultan dergâhları arasındaki bağlantının giderek kuvvetlendiğini ve ilerleyen yüzyıllara uzandığını ifade etmektedir (Mélíkoff, 1998, s. 208).

Ali Tûrâbî Baba, Hacı Bektaş postuna oturmadan önce bir süre İstanbul Şahkulu Bektaşî Dergâhı'nın postnişinliğinde bulunarak bu dergâhın şeyhliğini ifa etmiştir (Azar, 2015, s. 3). Bu tecrübenin Tûrâbî'nin Hacı Bektaş-ı Veli Dergâhı postnişinliği görevine getirilmesinde önemli bir etken teşkil ettiği ve merkez tekke şeyliği görevini ifa ederken kendisine kolaylık sağladığı muhakkaktır. Ali Tûrâbî Baba'nın uzun süre Hacı Bektaş Dergâhı postunda bulunduğu göz önüne alındığında, onun Alevi-Bektaşî toplumu arasında önemli ve saygın bir yere sahip olduğu ve bu özelliğini bugün dahi sürdürdüğünü söylemek mümkündür. Postnişinliğinin yanı sıra *Dîvân*'ında bulunan güzel ve samimi şiirleri, Anadolu halkının kendisine olan teveccühünün bir diğer önemli sebebidir.

Ali Tûrâbî Baba'nın Nakşibendî icâzetnâmesi alan Bektaşî şeyhlerinden biri olduğu öne sürülmüştür. Tarikatlara ait yazılı belgeler içerisinde önemli bir yere sahip olan icâzetnâme, bir tarikata girip manevi mertebeleri kat ederek başkalarını irşada ehil olanlara, şeyhlerinden gördükleri terbiye ve irşad sınırları dâhilinde, talip olanların irşad ve terbiyesine ruhsat ve mezuniyetlerini gösteren ve kendi tarikatlarının şeyhi tarafından verilen şifahi yahut yazılı izindir. Bu iznin konu edildiği, şeyh tarafından mühürlü şekilde verilen bu belgelere icâzetnâme veya hilâfetnâme denmektedir. Tarikat şeyhleri ve tasavvuf mensupları, liyakati olmayan ve seyr-i sülûk görmemiş ehliyetsiz kişilerin irşad faaliyetini engellemek için icazetname uygulamasını getirmişlerdir (Pakalın, 1983, 2, s. 19). Tûrâbî Baba'ya verildiği belirtilen günümüze ulaşan icazetname 1853 tarihli olmakla birlikte bu tarih belgenin verildiği yılı değil, istinsah edildiği yılı ifade etmektedir (Gündoğdu, 2012, s. 156-157). Bunun yanında Tûrâbî Baba'nın usulen Nakşibendî icazeti almış olduğuna, bu sebeple tekkenin şeyhinin resmen Nakşibendî görünse de fiilen Bektaşî olduğuna ilişkin bir görüş de olduğunu ifade etmek gerekmektedir (Gündoğdu, 2012, s. 150; Soyzer, 2012, s. 82). Her ne olursa olsun Bektaşîlik tarikatı içerisinde saygıyla anılan Ali Tûrâbî Baba, tekkeyi mamur hâle getirmek ve Bektaşilere hizmet etmek amacıyla çalışmıştır. Hacı Bektaş Tekkesi'nde uzun yıllar yaşayan Hatifi, *Destân* adlı şiirinde “zât-ı pâk” ve “rehber-i râh-ı pîr” olarak vasıflandırdığı Tûrâbî Baba'nın kendisine düşmanlık yapanlar yüzünden büyük sıkıntılar çektiğini ve rahat yüzü görmediğini belirtmiştir (Kocatürk, 1955, s. 494; Maden, 2013, s. 258). Nitekim yukarıda bahsedildiği gibi, Hacı Bektaş merkez tekkesindeki hizipler arasındaki çekişme, Ali Tûrâbî Baba'ya karşı gelişen muhalefeti ortaya çıkarmış, bu durum onun hakkındaki bir diğer arşiv belgesine yansımıştır (BOA., MVL., 110/004). Buna göre söz konusu arşiv vesikasında türbede yaşayan Hasan adındaki dervişin Ali Tûrâbî Baba'nın oradan gönderilmesini talep eden arzuhâlden bahsedilmektedir.

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla Bektaşîlik lağvedilince “kadim” addedilerek yıktırılmayan diğer Bektaşî tekkeleri gibi pîrevi de Nakşibendiyye tarikatına devredilmiştir. Bektaşîliğin lağvedilmesinden sonra Hacı Bektaş-ı Veli Külliyesi'ni meydana getiren birimler birçok onarım geçirmiş, ayrıca külliyenin birimleri arasına bazı yeni unsurlar da katılmıştır. Ali Tûrâbî Baba'nın da postnişinlik ve türbedarlık görevlerini ifa ettiği dönemde Hacı Bektaş-ı Veli Dergâhında tamiratlar yaptırdığı anlaşılmaktadır. İkinci avlunun batı revakına açılan güney yönündeki girişten dördüncü ve beşinci kemerlerin arasında yer alan kitabe söz konusu revakın

1282/1865-66 yılında Yanbolulu Hacı Ali Tûrâbî Baba tarafından yenilendiğini ortaya koymaktadır (Tanman, 1996, s. 462; Gündoğdu, 2012, s. 151). Bu kayıt, Tûrâbî'nin şairlik ve şeyhliğinin yanı sıra özverili bir idareci olduğunu ortaya koymaktadır.

XIX. yüzyılda âşık şiirini temsil edenlerin bir kısmının doğrudan doğruya Bektaşî babaları olduğu bilinmektedir. Yanbolulu Hacı Ali Tûrâbî Baba bunlardan biri olması sebebiyle âşık edebiyatına, Alevi-Bektaşî çizgisini temsil eden tekke şairlerinin önde gelenleri arasında yer alması hasebiyle de tekke edebiyatına mensuptur (Karahana, 1991, s. 551; Bilgin, 2011, s. 382). Son dönem Bektaşî şairlerinden Mehmed Ali Hilmi Dede baba'nın (ö. 1907) 1863 yılında İstanbul'daki Merdivenköy Şahkulu Sultan Dergâhı postnişinliğine getirilmesinin ardından Hacı Bektaş-ı Veli Dergâhına giderek postnişin Hacı Ali Tûrâbî Baba'nın rehberliğiyle ikrar aldığı ve Bektaşî geleneği üzere mücerred olduğu bilinmektedir. Yine onun aruz vezniyle yazdığı şiirlerde Niyâzi-i Mısrî'nin yanı sıra Hacı Ali Tûrâbî Baba'dan etkilendiği görülmektedir (Uçman, 2003, s. 440).

Hacı Ali Tûrâbî Baba 1868 yılında vefat etmiştir. Kabri günümüzde Nevşehir'in Hacıbektaş ilçesinde bulunan Hacı Bektaş-ı Veli tekkesinde bulunmaktadır. Onun ölümünün ardından yerine Selânikli Hacı Hasan Dede baba geçmiştir (Tanman, 1996, s. 462). Hacı Bektaş merkez tekkesi postnişinliği yapmış ünlü bir şair olarak hürmet gören Ali Tûrâbî Baba, bu özellikleriyle Anadolu'da efsanevi bir kişiliğe sahip bir şahsiyet olarak da bilinmektedir. Bu anlamda Tûrâbî'nin halk arasında dolaşarak ilgi gören efsaneleri Enver Beşe tarafından Kırşehir yöresinde derlenmiştir (Azar, 2005, ss. 79-80).

Netice itibarıyla Yanbolulu Hacı Ali Tûrâbî Baba, hayatı, eserleri ve tasavvufi kişiliği bağlamında Anadolu Alevi-Bektaşî geleneğinin önemli bir simasıdır. Dervişâne ve aşıkâne şiirleriyle birlikte 1849-1868 yılları arasında on dokuz yıl Hacı Bektaş-ı Veli Dergâhı postnişinliği görevini ifa eden, birçok dervişe mücerredlik erkânı veren Tûrâbî, günümüzde cem törenlerinde nefeslerine en çok yer verilen şairlerden biridir. Tüm bu vasıfları dolayısıyla onun Alevi-Bektaşî toplumu başta olmak üzere tüm Anadolu halkının saygısına mazhar olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

BOA., A.MKT. UM., 30/10, (28 Şevvâl 1266/6 Eylül 1850).

BOA., HR.MKT., 36/60, (2 Zilkâde 1266/9 Eylül 1850).

BOA., MVL., 110/004, (3 Cemâziyelevvel 1268/24 Şubat 1852).

Telif Eserler

Aksu, H. (1998). Hurûfilik. *DİA.*, 18, 408-412.

Akün Ö. F. (1994). Divan edebiyatı. *DİA.*, 9, 389-427.

Altınok, B. Y. (2006). *Turâbî Dîvânı Yanbolulu Ali Turâbî Baba*. İstanbul: Horasan Yayınları.

Aydemir, C. ve Savran, H. (2010). *Turabi Divanı dil özellikleri sözlük*. İstanbul: Roza Yayınevi.

Azar, B. (2005). *Turâbî Divanı (inceleme-metin)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Azar, B. (2015). Tûrâbî Dede baba Divanı'nda iktibaslar. *Litera Turca*, 2, 1-10.

Bilgin, A. A. (2011). Tekke edebiyatı. *DİA.*, 40, 381-384.

- Birge, J. K. (1965). *The Bektashi order of dervishes*. London: Hartford.
- Çanaklı, L. A. (2002). *Türâbî Divanı metin inceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çift, S. (2003). 1826 sonrasında Bektaşîlik ve bu alanla ilgili yayın faaliyetleri. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 249-267.
- Dîvân-ı Turâbî*. (1294/1878). İstanbul: Tophane-i Âmire Matbaası (Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi Açık Erişim Koleksiyonu), <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/988/197307867.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Erişim Tarihi: 15.02.2022).
- Ergun, S. N. (1956). *On dokuzuncu asırdan beri Bektaşî-Kızılbaş Alevî şairleri ve nefesleri*. İstanbul: İstanbul Maarif Kütüphanesi Yayınları.
- Faroqhi, S. (2017). *Anadolu'da Bektaşîlik*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Fırlıklı, E. R. (1989). Ali. *DİA.*, 2, 371-374.
- Gölpınarlı, A. (1992). *Alevî Bektaşî nefesleri*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Gündoğdu, C. (2012). Hacı Bektaş Veli Dergâhı postnişîni Hacı Ali Türâbî Baba ve icazetnâmesi. *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 64, 147-168.
- Hasluck, F. W. (2012). *Bektaşîlik incelemeleri*. (çev. R. H. Özden, yay. haz. M. Kanar). Ankara: Say Yayıncılık.
- Kanar, M. (2003). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Kandemir, M. Y. (1994). Ebû Türâb, *DİA.*, 10, 243.
- Karahan, A. (1991). Âşık edebiyatı. *DİA.*, 3, 550-552.
- Kiel, M. (2013). Yanbolu, *DİA.*, 43, 312-315.
- Kocatürk, V. M. (1955). *Tekke şiiri antolojisi*. Ankara: Buluş Kitabevi.
- Kurtoğlu, O. (2017). Koniçe Dergâhı postnişîni Amasyalı Türâbî Baba ve şiirleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 84, 229-261.
- Maden, F. (2013). *Bektaşî tekkelerinin kapatılması (1826) ve Bektaşîliğin yasaklı yılları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Melikoff, I. (1994). *Uyur idik uyardılar*. (çev. T. Alptekin). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Melikoff, I. (1998). *Hacı Bektaş efsaneden gerçeğe*. İstanbul: Cumhuriyet Yayınları.
- Mikov, L. (2008). *Bulgaristan'da Alevî-Bektaşî kültürü*. (çev. O. Sabev). İstanbul: Kitap Yayınları.
- Noyan, B. (1995). *Bektaşîlik Alevîlik nedir?*. İstanbul: Ant/Can Yayınları.
- Ocak, A. Y. (1992). Bektaşîlik. *DİA.*, 5, 373-379.
- Ocak, A. Y. (1996). Hacı Bektâş-ı Velî. *DİA.*, 14, 455-458.
- Ögel, B. (2014). *Türk mitolojisi*. I-II. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü*. I-III. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Savran, H. (2010a) Türâbî Divanı ve dil özellikleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 55, 325-340.
- Savran, H. (2010b) Türâbî Divânı'ndan hareketle klâsik Türk Edebiyatında inançla ilgili ibarelerin anlam bilgisi bakımından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15, 203-220.

- Soyyer, A. Y. (2012). *19. yüzyılda Bektaşilik*. İstanbul: Frida Yayınları.
- Tanman, M. B. (1996). Hacı Bektâş-ı Veli külliyesi. *DİA.*, 14, 459-471.
- Uçman, A. (2003). Mehmed Ali Hilmi Dedebaba. *DİA.*, 28, 440.
- Yörükân, Y. Z. (2011). *Alevî Bektaşî Tahtacı nefesleri*. (yay. haz. T. Yörükân). İstanbul: Ötüken Yayınları.

Extended Abstract

The expression “Türab”, is an Arabic word that generally means “soil” or “dust”. Derived from this word, “Türabi” means “related to soil, made of soil”. “Türabi” has found a place in Turkish culture and various branches of Turkish literature, and has also been taken as pseudonym by many poets. “Türabi”, expresses humility, frail, deficiency, and misfortune, is one of the pseudonyms that are frequently found not only in Minstrel literature, but also Tekke and Divan literature.

Many poets lived in Anatolia who used the pseudonym “Turabi”. The most famous among them is Hajji Ali Türabi Baba. He was born in 1786 in the city of Yanbolu, is located in Bulgaria present-day. Yanbolu, an important city in Southeast Bulgaria, was captured by the Ottomans during the reign of Murad I, and it became home to a significant Turkish population. Ali, who was born as a member of the Turkish population in Yanbolu, traveled with his instrument for a while in his youth. While he was in Skopje, he met the Malamati sheikh Muhammed Nurü'l-Arabi, and joined the Malamatiyya. After coming to Istanbul, Ali resided in Şahkulu Sultan Bektashi Lodge and joined the Bektashi order.

Bektashi babas, like many other sect sheikhs, did not have a long madrasah education. However, as it is understood from the Arabic and Persian elements in his poems, Türabi Baba probably was educated enough to have classical poetry culture. Türabi grew up with Halil Revnaki Baba in Şahkulu Lodge, reached the level “baba”, and became the head of the lodge after Revnaki’s death. After that, Ali Türabi Baba became the head of the Hadji Bektash Lodge by election after the death of Seyyid Hasan Hüsnü Dedebaba from Çorum in 1849. Thus, he served as the twentieth sheikh of Hadji Bektash Lodge for nineteen years between 1849 and 1868. Since he went to Mecca and fulfilled the pilgrimage obligation, he take the title “al-hac” in accordance with the Bektashi tradition, so he was also referred to as a “hadji” with his real name.

Hadji Ali Türabi Baba has a Turkish *Divan* containing his poems, and a booklet about Hurufism. As it can be understood from the motifs which he frequently used in his poems, Türabi was influenced by Hurufism, like many Bektashi poets. Hadji Ali Türabi Baba also contributed to the literature by copying an important manuscript. Accordingly, in 1849 he copied a hagiographic text, titled *Kerâmât-ı Hümkâr Hacı Bektâş-ı Velî*, containing the miracles of Hadji Bektash Veli. His *Divan* was first published in Istanbul in 1878. This *Divan* is a rare among the Bektashi texts published in the Ottoman Empire during the reign of Abdulhamid II.

In Bektashism, the center of the sect is the Hadji Bektash Veli Lodge called “Pirevi”, and the sheikh residing here is the leader of all Bektashis. After the rescission of the guild of Janisaries in 1826, the years when Bektashism was banned began. Thus, many Bektashi lodges, especially the central lodge of Hadji Bektash Veli, were left to the administration of the Naqshbandi sheikhs. Hadji Ali Türabi Baba was the second person who came from the Balkans after 1826 and became the sheikh of the Hadji Bektash Veli Lodge. Before he became he sheikh of the central Bektashi lodge, he was the sheikh of Istanbul Şahkulu Bektashi Lodge for a while. This experience was an important factor in Türabi’s appointment as the sheikh of the central lodge and facilitated him in his last mission. He also appointed to serve as one of the sheikhs who would apply the Naqshbandi method in the Hadji Bektash Veli Lodge. During this period, he made some repairs in the central dervish lodge.

Hadji Ali Türabi Baba passed away in 1868. His grave is located in the Hadji Bektash Veli Lodge in the Hacıbektaş district of Nevşehir in Turkey today. He is an important character of the Anatolian Alevi-Bektashi tradition in the context of his life, works and mystical personality. By virtue of his works and his duty in Hadji Bektash Veli Lodge for nineteen years, Türabi is remembered with respect by all the Anatolian people, especially the Alevi-Bektashi community. And he is one of the poets whose poems are mostly used in Alevi-bektashi ceremonies today.